

Małgorzata Kożuch*

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

INNOWACYJNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW JAKO STYMULATOR ROZWOJU REGIONALNEGO

Streszczenie

W ostatnich latach polityka innowacyjna stała się jedną z ważniejszych polityk sektorowych nie tylko w Unii Europejskiej, ale i w Polsce. We współczesnych gospodarkach rośnie rola innowacji w porównaniu do klasycznych czynników wzrostu gospodarczego, takich jak ziemia, kapitał, siła robocza. Innowacje przyczyniają się do podniesienia konkurencyjności przedsiębiorstw, jak również wzmacniają pozycję regionu, a odpowiednio wspierane – także kraju na arenie międzynarodowej.

Słowa kluczowe: region, rozwój, przedsiębiorstwo, innowacja, polityka innowacyjna

Wprowadzenie

Na rozwój regionu mają wpływ nie tylko jego zasoby, ale także zdolność do generowania i wprowadzania zmian, zwłaszcza w zakresie rozwiązań organizacyjnych, wiedzy i technologii. Czynnikiem warunkującym rozwój zarówno na szczeblu przedsiębiorstwa, jak i regionu (a w konsekwencji – kraju) są innowacje. Pełnią one ważne funkcje nie tylko o charakterze ekonomicznym i techniczno-produkcyjnym, ale także społecznym i ekologicznym.

* Adres e-mail: kozuchm@uek.krakow.pl.

Celem opracowania jest ustalenie: 1) czy i jakie innowacje podejmują polskie przedsiębiorstwa oraz 2) w jakim stopniu ich innowacyjna działalność wpływa na zmiany i rozwój regionów.

1. Istota i rodzaje innowacji

Polityka regionalna w naszym kraju, bazując na promowanym przez OECD nowym paradygmacie rozwoju, odchodzi od tradycyjnej redystrybucji środków (tradycyjnej polityki wyrównawczej) w stronę wzmacniania i wykorzystania potencjałów terytorialnych wszystkich regionów przez interwencję nastawioną na budowanie ich siły konkurencyjnej. Modyfikacji ulega system realizacji polityki regionalnej. Zakłada się zwiększenie efektywności polityki przez wprowadzenie zasady warunkowości i mechanizmów konkurencyjności w dostępie do środków publicznych¹.

Czynnikiem wzbudzającym rozwój gospodarczy regionów i wzmacniającym ich konkurencyjność jest innowacja. Polityka regionalna umożliwia transfer nowoczesnego europejskiego *know-how* w zakresie programowania, finansowania, monitoringu, ewaluacji oraz wyboru projektów. Wzrost poziomu innowacyjności musi odbywać się zarówno na szczeblu regionalnym, jak i na poziomie podmiotów gospodarczych. Z kolei możliwość wykorzystania w regionie zasobów wiedzy, kreatywności i umiejętności kapitału ludzkiego zależy od współpracy samorządów z przedsiębiorcami i regionalnymi ośrodkami wiedzy.

Już J.A. Schumpeter na początku XX wieku zauważył, że motorem pozytywnych przemian w gospodarce jest odejście od rutyny i wprowadzenie na rynek nowego produktu lub towaru o nowych właściwościach. Osobę, która w nowy sposób połączy środki produkcji, nazwał przedsiębiorcą (innowatorem)². Współcześnie termin „innowacja” nie tylko nabral szerszego znaczenia, ale jest też różnie definiowany. Wielu autorów przywołuje terminologię zaproponowaną przez OECD i Eurostat, według której „innowacja to wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu/usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej czy nowej metody organizacyjnej w praktyce

¹ *Polityka regionalna w Polsce*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011, s. 8, www.mir.gov.pl/konferencje/Poznan/pl/Documents/Polityka_regionalna.pdf (28.07.2014).

² J.A. Schumpeter, *Teoria wzrostu gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960, s. 104.

gospodarczej. To także nowe podejście w organizacji miejsca pracy lub w stosunkach z otoczeniem”³. Z zapisu wynika, że można wskazać cztery rodzaje innowacji: produktową, procesową, marketingową i organizacyjną. Przez innowacje rozumie się więc nie tylko wprowadzenie do procesów produkcyjnych nowych metod produkcji czy też nowych sposobów jej organizacji, które w konsekwencji dają innowacyjny efekt w postaci nowych wyrobów; działaniami innowacyjnymi może być także tworzenie nowych podmiotów gospodarczych, jak również odkrywanie i zdobywanie nowych źródeł surowców oraz nowych rynków zbytu⁴.

Ze względu na oryginalność wprowadzanych zmian można natomiast wyróżnić innowacje kreatywne (absolutne) i innowacje imitacyjno-adaptacyjne. Pierwsze są wynikiem oryginalnych i samodzielnych rozwiązań. Drugie powstają na skutek naśladownictwa i rozpowszechnienia oryginalnych osiągnięć lub są poszerzeniem skali i zakresu wykorzystania innowacji kreatywnych.

Z kolei biorąc pod uwagę kryterium przestrzenne przy definiowaniu innowacji, określanej przez K. Miszczaka jako „zdolność i motywacja gospodarki (regionu, przedsiębiorstwa) do ustawicznego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce wyników badań naukowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków”, można wyróżnić trzy systemy innowacyjne: Narodowy System Innowacyjny (NSI), Regionalne Systemy Innowacyjne (RSI) i Lokalne Systemy Innowacyjne (LSI)⁵. Warto przypomnieć, że koncepcja systemu innowacyjnego stanowi nowe podejście do problematyki innowacji, zgodnie z którym gospodarka postrzegana jest jako sieć wzajemnie powiązanych podmiotów gospodarczych i instytucji, warunkująca zajście synergicznych efektów współpracy⁶. Regionalne strategie innowacji są w krajach Unii Europejskiej podstawowym instrumentem rozwoju regionalnego, mającym na celu podnoszenie innowacyjności regionów przez rozwój sektora badawczego i optymalizację jego wyko-

³ Podręcznik Oslo. Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji, MNiSW, Warszawa 2008, s. 34.

⁴ K. Górka, *Czynniki hamujące oraz stymulujące rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności w przemyśle*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie 2006, nr 708, s. 53.

⁵ K. Miszczak, *Charakterystyka funkcjonowania terytorialnych systemów innowacyjnych*, w: *Kierunki transformacji społeczno-ekonomicznej przestrzeni Polski ze szczególnym uwzględnieniem obszarów metropolitalnych*, red. S. Korenik, M. Rogowska, Wydawnictwo Katedry Gospodarki Przestrzennej i Administracji Samorządowej we Wrocławiu, Wrocław 2006, s. 39.

⁶ N. Capanidu, *Znaczenie innowacji w rozwoju regionalnym*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu 2006, nr 10, s. 70.

rzystania na rzecz rozwoju gospodarki. Jest to możliwe dzięki współpracy między przemysłem, samorządem regionalnym i administracją rządową, samorządem gospodarczym, jednostkami naukowo-badawczymi oraz infrastrukturą biznesową. Wśród wymienionych uczestników strategii innowacji nadal szczególnie ważną rolę odgrywają przedsiębiorcy – innowatorzy.

2. Zakres innowacyjności polskich przedsiębiorstw

W międzynarodowych rankingach innowacyjności Polska klasyfikowana jest znacznie niżej niż większość krajów członkowskich UE. Przykładowo, w raporcie IUS (*Innovation Union Scoreboard 2013*) nasz kraj po dwuletnim zaliczaniu go do grupy umiarkowanych innowatorów (*moderate innovators*) w 2012 roku spadł w rankingu do grupy tzw. słabych innowatorów (*modest innovators*). Polska charakteryzuje się niższym niż przeciętna dla wszystkich państw członkowskich poziomem Sumarycznego Wskaźnika Innowacyjności (*Summary Innovation Index – SII*). W 2012 roku w rankingu IUS zajęła czwarte miejsce od końca⁷. Z kolei w corocznie publikowanych raportach Komisji Europejskiej wszystkie regiony Polski zaliczane są do kategorii regionów słabo lub bardzo słabo innowacyjnych, tzw. umiarkowanych innowatorów lub innowatorów o skromnych wynikach. W 2012 roku za innowacyjny region w Polsce uznano jedynie województwo mazowieckie.

W tworzeniu innowacji decydujące znaczenie mają przedsiębiorstwa oraz sektor nauki, natomiast szczególną rolę odgrywają konsumenci, ponieważ generują popyt na nowoczesne towary lub usługi. Rozmiary działalności innowacyjnej mierzy się m.in. liczbą podmiotów wprowadzających innowacje czy wielkością sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych. Informacje GUS pokazują nieznaczny wzrost aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw w latach 2010–2012. W tym czasie 17,7% przedsiębiorstw przemysłowych oraz 13,9% przedsiębiorstw z sektora usług wprowadziło zmiany o charakterze innowacyjnym (wobec odpowiednio 16,9% i 12,3% w latach 2009–2011)⁸. Badane przedsiębiorstwa – zarówno przemysłowe, jak i usługowe – wprowadziły przede

⁷ *Polska 2013. Raport o stanie polskiej gospodarki*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2013, s. 242, www.mg.gov.pl/files/upload/8436/RoG20130829.pdf (24.11.2013).

⁸ *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010–2012*, GUS, Szczecin 2013, s. 2, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/dzial_innow_przed_sek_usl_2010_2012.pdf (7.08.2014).

wszystkim innowacje procesowe, a dopiero w drugiej kolejności – produktowe, co ukazano w tabeli 1.

Tabela 1. Procentowy udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw według rodzajów innowacji w latach 2010–2012

Wyszczególnienie	Przedsiębiorstwa, które wprowadziły innowacje						Udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w przychodach ze sprzedaży
	ogółem	nowe lub ulepszone produkty	nowe lub ulepszone procesy	nowe lub ulepszone metody wytwarzania	nowe lub ulepszone metody z zakresu logistyki/dystrybucji	nowe lub ulepszone metody wspierające procesy	
Przedsiębiorstwa przemysłowe	17,7	11,2	12,4	9,7	3,0	5,4	9,2
Przedsiębiorstwa usługowe	13,9	7,0	9,1	3,0	3,5	6,6	3,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010 – 2012*, GUS, Szczecin 2013, s. 3–4, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/dzial_innow_przed_sek_usl_2010_2012.pdf (7.08.2014).

Największy udział przedsiębiorstw, które wprowadziły tego typu innowacje, wystąpił w takich działach przemysłu, jak wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej (52,3% przedsiębiorstw w branży), a także produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych (44,8%), natomiast w sektorze usług – w działach: ubezpieczenia, reasekuracja oraz fundusze emerytalne (64,9%) oraz badania naukowe i prace rozwojowe (43,3%)⁹.

Z kolei udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2010–2012 w przychodach ogółem stanowił w przedsiębiorstwach przemysłowych jedynie 9,2% osiągniętych przychodów, a w sektorze usług – 3,1%. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych w badanym przez GUS okresie nieznacznie wzrosły i wyniosły około 21,5 mld zł (w latach 2009–2011 było to 20,8 mld zł), a w przedsiębiorstwach z sektora usług – 15,2 mld zł (poprzednio ok. 11 mld zł). Nakłady na działalność innowacyjną w przeważającej części

⁹ Tamże, s. 3.

były finansowane ze środków własnych przedsiębiorstw (73,7% nakładów na innowacje w przedsiębiorstwach przemysłowych i 69,6% – w sektorze usług)¹⁰.

Dzięki innowacjom przedsiębiorcy uzyskują wyższe zyski, lepiej przystosowują się do otoczenia, poprawiają jakość wyrobów, a w konsekwencji – wzmacniają pozycję na rynku. Ponadto innowacyjność sprzyja likwidowaniu barier i aktywizacji zasobów przez zwiększenie ogólnej sprawności i efektywności działania, daje poprawę warunków bezpieczeństwa pracy, usprawnienia organizacji i metod pracy, zwiększa także zdolności eksportowe¹¹.

3. Wpływ innowacyjności na rozwój regionów

Innowacje zmieniają strukturę gospodarczą regionu i tworzą nowy ład gospodarczy. Pojawiają się w wybranych sektorach i gałęziach, a towarzyszą im nie tylko spadek materiało- i energochłonności produkcji, mniejsze zużycie surowców naturalnych czy poprawa produktywności w przedsiębiorstwie (rozwój gałęzi), ale także nowe obiekty z nowym wyposażeniem technicznym lub modernizacja już istniejących i dalsze inwestycje w regionie. Przyczyniają się do podniesienia konkurencyjności innowacyjnych podmiotów względem krajowych przedsiębiorstw, jak również wzmacniają pozycję konkurencyjną województw, regionów, a w konsekwencji – kraju na arenie międzynarodowej.

Polska jest silnie zróżnicowana regionalnie. W minionym dziesięcioleciu widoczny był szybki rozwój społeczno-gospodarczy Mazowsza i innych województw związanych z ośrodkami miejskimi i znacznie wolniejszy biedniejszych obszarów, m.in. Polski Wschodniej¹². Przykładowo, wskaźnik PKB na mieszkańca w 2012 roku mieścił się w granicach od 26,8 tys. zł/mieszkańca (podkarpackie) do 64,7 tys. zł/mieszkańca (mazowieckie) – przy średniej dla kraju 39,7 tys. zł/mieszkańca. Z kolei wskaźnik zagrożenia ubóstwem kształtował się w przedziale od 12,8% (dolnośląskie) do 31,3% (lubelskie) – przy średniej dla kraju 17,7%¹³. Są jednak regiony, gdzie widać pozytywne zmiany. Powstają

¹⁰ Tamże, s. 4.

¹¹ W. Grudzewski, I. Hejduk, *Projektowanie systemów zarządzania*, Difin, Warszawa 2001, s. 48.

¹² J. Szlachta, J. Zaleski, *Kierunki polityki regionalnej w Polsce do roku 2020*, „Gospodarka Narodowa” 2010, nr 10, s. 51.

¹³ *Rocznik statystyczny województw*, GUS, Warszawa 2013, s. 72.

nowe przedsiębiorstwa i napływają nowi inwestorzy, następuje też budowa lub rozbudowa infrastruktury drogowej i komunalnej. Z danych statystycznych GUS wynika, że największa część wartości dodanej wytworzona została w 2012 roku w województwie mazowieckim (22,5%) i śląskim (13%), jednak największy udział przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach ogółem wykazywały przedsiębiorstwa z województwa pomorskiego (40,9%) i wielkopolskiego (13,8%). Najniższe wskaźniki udziału przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych wystąpiły z kolei w województwie warmińsko-mazurskim (3,2%) i zachodniopomorskim (4%). Udział tych województw w tworzeniu wartości dodanej był jednym z najniższych, podobnie jak wskaźnik udziału pracujących na tysiąc ludności. Najmniej przedsiębiorstw innowacyjnych działało na terenie zachodniopomorskiego i pomorskiego¹⁴. Zróżnicowanie działalności innowacyjnej w kraju ukazano w tabeli 2.

Duże zróżnicowanie regionów (według NUTS 1) i ich zaangażowanie w działania innowacyjne ukazano na rysunku 1. Najniższy udział w tworzeniu PKB, w nakładach na innowacje, działalność badawczo-rozwojową oraz w dochodach do dyspozycji wykazuje Region Południowo-Zachodni. Znaczne rozbieżności w tworzeniu wartości dodanej widoczne są także między Regionem Centralnym a drugim pod względem rozwoju gospodarczego Regionem Południowym.

Gospodarcze zróżnicowanie regionalne w Polsce wynika z jednej strony z różnic w regionalnych strukturach społeczno-gospodarczych oraz z nadal wysokiego udziału rolnictwa w gospodarce, z drugiej – jest uwarunkowane upadkiem ośrodków przemysłowych. Nierównomierny przestrzenny rozkład procesów rozwojowych został także silnie uwarunkowany historycznie. Aby zmniejszyć niekorzystne dysproporcje, konieczna jest polityka regionalna przygotowana „na miarę”, dostosowana nie tylko do warunków regionu, potrzeb i możliwości, ale także pobudzająca zmiany i aktywizująca innowacyjne zachowania.

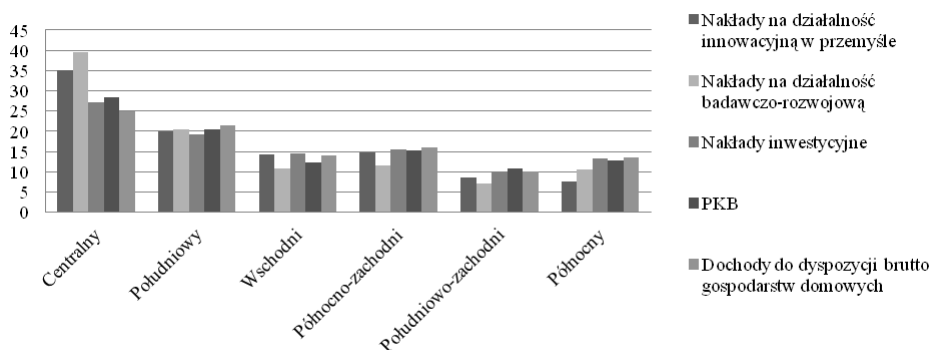
¹⁴ Tamże, s. 45–46.

Tabela 2. Działania innowacyjne w województwach w 2012 roku

Województwa	Struktura wartości dodanej brutto (w %)	Pracujący/1000 ludności (w os.)	Nakłady na B + R/PKB (w %)	Udzielone patenty (w szt.)	Przedsiębiorstwa innowacyjne/ przedsiębiorstwa ogółem (w %)	Przychody ze sprzedaży produktów innowacyjnych/ przychody ze sprzedaży ogółem (w %)
Polska	100,00	359	0,76	1848	34,2	10,2
dolnośląskie	8,6	345	0,55	285	36,6	8,3
kujawsko-pomorskie	4,5	322	0,27	55	32,8	7,5
lubelskie	3,8	366	0,65	98	35,1	6,0
lubuskie	2,2	312	0,17	10	34,3	5,2
łódzkie	6,1	366	0,62	118	33,1	5,7
małopolskie	7,5	372	1,06	150	39,8	7,0
mazowieckie	22,5	429	1,37	388	35,4	5,7
opolskie	2,1	306	0,26	76	38,0	8,5
podkarpackie	3,7	369	0,95	49	39,8	9,5
podlaskie	2,2	331	0,41	21	35,4	5,7
pomorskie	5,6	324	0,73	85	27,0	40,9
śląskie	13,0	356	0,52	213	34,7	9,6
świętokrzyskie	2,5	358	0,38	39	35,6	6,1
warmińsko-mazurskie	2,7	288	0,48	17	33,8	3,2
wielkopolskie	9,3	392	0,64	159	31,2	13,8
zachodniopomorskie	3,8	294	0,34	85	27,0	4,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik statystyczny województw 2013*, GUS, Warszawa 2013, s. 45–46, 502–506.

Rysunek 1. Wybrane dane o regionach w 2012 roku w %, gdzie Polska = 100

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik statystyczny województw*, GUS, Warszawa 2013, s. 34.

Podsumowanie

Mimo licznych instrumentów i form wsparcia, które są dostępne i wykorzystywane w ramach prowadzonej polityki innowacyjnej państwa w ostatnich latach, poziom innowacyjności przedsiębiorstw, regionów i całej gospodarki nadal jest zbyt niski w porównaniu do gospodarek rozwiniętych krajów UE. Podejmowane przez państwo, samorządy i samych przedsiębiorców działania oraz większy dopływ środków finansowych zmniejszają – jednak zbyt wolno – dystans między poziomem rozwoju poszczególnych województw, regionów, jak i gospodarką Polski, a rozwiniętymi krajami Europy czy świata.

Literatura

- Capanidu N., *Znaczenie innowacji w rozwoju regionalnym*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu 2006, nr 10.
- Ciok S., *Polityka rządu wobec wspierania działalności innowacyjnej i badawczo-rozwojowej*, w: *Endo i egzogeniczne determinanty obszarów wzrostu i stagnacji w województwie dolnośląskim w kontekście Dolnośląskiej Strategii Innowacji*,

- red. H. Dobrowolska-Kaniewska, E. Korejwo, Dolnośląska Agencja Współpracy Gospodarczej, Wrocław 2009.
- Dolińska M., *Innowacje w gospodarce opartej na wiedzy*, PWE, Warszawa 2010.
- Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010–2012*, GUS, Szczecin 2013, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/dzial_innow_przed_sek_usl_2010_2012.
- Górka K., *Czynniki hamujące oraz stymulujące rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności w przemyśle*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie 2006, nr 708.
- Grudzewski W., Hejduk I., *Projektowanie systemów zarządzania*, Difin, Warszawa 2001.
- Innovation Policy in a Knowledge – Based Economy*, Enterprise Directorate, European Commission, Brussels–Luxembourg 2000.
- Miszczak K., *Charakterystyka funkcjonowania terytorialnych systemów innowacyjnych*, w: *Kierunki transformacji społeczno-ekonomicznej przestrzeni Polski ze szczególnym uwzględnieniem obszarów metropolitalnych*, red. S. Korenik, M. Rogowska, Wydawnictwo Katedry Gospodarki Przestrzennej i Administracji Samorządowej we Wrocławiu, Wrocław 2006.
- Polska 2013. Raport o stanie polskiej gospodarki*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2011, www.mg.gov.pl/files/upload/8436/RoG20130829.pdf.
- Polityka regionalna w Polsce*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011, www.mir.gov.pl/konferencje/Poznan/pl/Documents/Polityka_regionalna.pdf.
- Rocznik statystyczny województw*, GUS, Warszawa 2013.
- Shumpeter J.A., *Teoria wzrostu gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960.
- Szamrowski P., *Polityka innowacyjna państwa w kontekście zrównoważonego rozwoju*, w: *Uwarunkowania i mechanizmy zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2007.
- Szlachta J., Zaleski J., *Kierunki polityki regionalnej w Polsce do roku 2020*, „Gospodarka Narodowa” 2010, nr 10.

BUSINESS INNOVATIVENESS AS A REGIONAL DEVELOPMENT STIMULATOR

Abstract

In the last years an innovation policy became one of the most important sector policies not only in EU, but also in Poland. In modern economies the role of innovation increases comparing to classical factors of economic growth, e.g. land, capital, workforce. Innovations contribute to increasing business competitiveness and strengthening region position as well as country position internationally when properly assisted. This study attempts to determine firstly whether Polish companies implement innovations, secondly what exactly are the innovations provided by them, and lastly to what extent their innovative activities affect the change and development of the regions.

Keywords: region, development, business, innovation, innovation policy

JEL Code: Q01

Translated by Ziemowit Gabryś

